

زبان، ترجمه، و ارتباط فرهنگ‌ها

آرمان جامعه‌ی زبانی یکپارچه

ترجمه و تألیف

حسین یعقوبی

نشر مرکز

زبان، ترجمه، و ارتباط فرهنگ‌ها

ترجمه و تألیف

حسین یعقوبی

طرح جلد از ابراهیم حقیقی

چاپ اول ۱۳۸۴، شماری نشر ۷۵۰، ۲۰۰۰ نسخه، چاپ غزال

شابک: X-۸۲۸-۳۰۵-۹۶۴

نشر مرکز، تهران، صندوق پستی ۱۴۱۵۵-۵۵۴۱

کتابفروشی نشر مرکز: خیابان دکتر فاطمی، روبروی هتل لاله

خیابان بلاط‌آهر، شماره‌ی ۸، تلفن: ۸۹۷۰۴۶۲-۳

E-mail: info@nashr-e-markaz.com

کلیه‌ی حقوق برای نشر مرکز محفوظ است

یعقوبی، حسین ۱۳۴۹، مترجم: گردآورنده

زبان، ترجمه، و ارتباط فرهنگ‌ها: آرمان جامعه‌ی زبانی یکپارچه / ترجمه و تألیف حسین

یعقوبی. - تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۳.

SBN: 964-305-828-X

هشت، ۲۰۴، (نشر مرکز، شماره‌ی نشر ۷۵۰)

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا،

کتابنامه: ص. ۲۰۱-۲۰۴.

۱. جامعه‌شناسی زبان. ۲. زبان‌شناسی. ۳. ارتباط میان‌ی فرهنگی. الف. عنوان.

۳۰۶/۴۴

۲/۷۷ ی/۴۰ P

۸۳-۴۲۱۳۱

کتابخانه ملی ایران

فهرست

پیشگفتار.....	۱
فصل اول - نگاهی به گذشته.....	۷
فصل دوم - رویکرد ترجمه.....	۲۸
فصل سوم - رویکرد زبان‌های ساختگی.....	۸۰
فصل چهارم - رویکرد انتخاب یک زبان طبیعی به عنوان زبان جهانی.....	۱۱۲
فصل پنجم - رویکرد دوزبانگی.....	۱۵۸
فصل ششم - جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۸۸
کتابنامه.....	۲۰۱

پیشگفتار

زبان چشمگیرترین مشخصه انسان است، مشخصه‌ای که می‌تواند او را از سایر موجودات متمایز کند. زبان، استعدادی که گاه به آن بی‌توجهی می‌کنیم، ویژگی چشمگیر و حیرت‌انگیزی دارد. ما بدون زبان به هیچ‌وجه نمی‌توانستیم جهانی را که امروز می‌شناسیم به وجود آوریم. پیشرفت ما در همه چیز از ادبیات و هنر گرفته تا علم و تکنولوژی، بدون وجود زبان امکان‌ناپذیر بود. بنابراین پیش از هر مشخصه واحد دیگری، این زبان است که ما را انسان می‌کند، و زبان انسان بی‌همانند است.

می‌گویند زبان ابزار اصلی مردم جهان برای ایجاد ارتباط با یکدیگر است اما برخی به طعنه از آن به عنوان رسانه اصلی ایجاد سوء تفاهم بین مردم یاد می‌کنند. کشف و تشخیص زبان به عنوان عامل اصلی ایجاد سوء تفاهم و عدم ایجاد ارتباط در جهان، خیلی زود توسط مسافرانی که به انگیزه‌های مختلف تحصیلی، تجاری، سیاسی و نظامی از کشور خود خارج می‌شدند، معلوم شد. موضوع خیلی ساده بود: فقدان یک زبان مشترک مانع ایجاد ارتباط بین طرفین می‌شد و مسافران آنگونه که باید و شاید به اهداف برون‌مرزی خود دست نمی‌یافتند.

کارشناسان از امکان عدم ارتباط به سبب ناآشنایی با زبان بیگانه با عنوان «قصور ارتباطی» یاد می‌کنند. قصور ارتباطی به شکل‌های مختلف و متفاوت روزانه صدها بار در نقاط مختلف جهان رخ می‌دهد اما عموم به این معضل جهانی تنها زمانی توجه می‌کنند که منجر به عواقب ناخوشایند و فاجعه‌آمیزی شود. یک نمونه از این ماجرا در سال ۱۹۷۰ رخ داد، زمانی که چند آمریکایی در نتیجه‌ی تناول خوراکی از قارچ‌های سمی به بستر مرگ افتادند. هیچ شیوه درمانی مشخصی برای رفع این مسمومیت قارچی، در آمریکا شناخته نشده بود و در کمتر از چهل و هشت ساعت دو نفر از مسمومین تلف شدند. سرانجام شیمیدانی که به طور اتفاقی توسط رادیو از این ماجرا مطلع شده بود به مقامات مسئول اطلاع داد که او قبلاً مقالاتی در مورد درمان‌های موفق‌تری که برای مسمومیت ناشی از تناول این قارچ در سال ۱۹۵۹ در اروپا انجام شده در بولتنی مطالعه کرده است. در واقع این شیوه درمانی در کتابی ارائه شده بود که در سال ۱۹۶۳ در سراسر اروپا چاپ شده بود. پس چرا پزشکان آمریکایی پس از هفت سال چیزی در این باره نمی‌دانستند؟ علت این بود که گزارش روش درمان تنها به زبان‌های غیرانگلیسی اروپا نوشته شده بود. این تنها یک نمونه کوچک از عواقب ناهنجار ناشی از قصور ارتباطی است. در زمینه علوم مختلف، طبق تحقیقاتی که در سال ۱۹۸۴ براساس بررسی و تحلیل ۶۰۰۰ کتابخانه در سراسر خاک آمریکا انجام شد مشخص گردید که میزان استفاده از منابع غیرانگلیسی در این‌گونه مراکز زیر ده درصد است. در جهان غیرانگلیسی زبان نیز وضعیتی کمابیش یکسان حکمفرماست و تکیه اصلی دانش‌پژوهان بر منابعی به زبان بومی است هرچند که زبان انگلیسی به هر حال به عنوان زبان علم و تکنولوژی یک استثناست و طبق تحقیقی در هند، بیش از نیمی از کتاب‌های کتابخانه‌های علمی و فنی هند

به زبان انگلیسی است در حالی که تعداد کتبی که به زبان‌های فرانسه، ایتالیایی، آلمانی و روسی است کلاً به پنج درصد نمی‌رسد. (کریستال، ۱۹۹۷: ۸-۲۴۷)

اگر به جهان تجارت از منظر زبانی نگاه کنیم باید اذعان کنیم که مسأله زبان به طور ویژه برای شرکت‌هایی که قصد بازاریابی و عرضه محصولاتشان در آن سوی مرز کشورشان را دارند، مشکل‌ساز است. طی دهه‌های پنجاه و شصت شرکت‌های آمریکایی و انگلیسی به خاطر عدم توجه‌شان به زبان‌های غیرانگلیسی و عدم تهیه بروشورهای کالاهایشان به زبان‌های دیگر جهان مورد انتقاد و اعتراض جهانی بودند. این شرکت‌ها مدعی بودند که خریداران خارجی محصولات آنها بیشتر تمایل دارند که به زبان انگلیسی با آنها مکاتبه، مذاکره و معامله شود و بنابراین دلیلی وجود ندارد که آنها برای زبان‌های بیگانه تسهیلاتی قائل شوند.

این‌گونه بود که کتابچه‌های راهنمای آنها فقط به زبان انگلیسی بود و اکثر کارشناسان و مدیران فروش آنها جز انگلیسی، زبان دیگری نمی‌دانستند. البته شرایط از اواخر دهه شصت تغییر پیدا کرد، با افزایش آگاهی فرهنگی و زبانی، و تشدید حس قومیت ملی و بومی در آسیا و آفریقا - به خصوص در کشورهای تازه به استقلال رسیده - شرکت‌های انگلیسی و آمریکایی مجبور به تجدیدنظر در سیاست‌های تجاری-زبانی خود شدند. به طور مثال آنها مجبور به برگزاری برنامه‌های دیدارهای صنعتی در خارج کشور، مبادله دوره‌ای مدیران اجرایی با کشورهای طرف معامله، و برگزاری کلاس‌های آموزش زبان برای کارکنانی که برای مأموریت‌های تجاری طولانی مدت به کشورهای همسایه می‌رفتند، شدند. بسیاری از شرکت‌ها نیز اساساً خدمات ترجمه خود را توسعه و گسترش دادند. به عنوان مثال، در بریتانیا شرکت مکینتاش اقدام به چاپ

بروشورهایی به شش زبان (انگلیسی، فرانسه، آلمانی، ایتالیایی، هلندی و هوسایی) برای تبلیغ محصولات خود کرد و در پی آن یک فرهنگ عظیم لغات تخصصی علوم کامپیوتری به شش زبان زنده دنیا منتشر ساخت. شاید بتوان گفت که تغییر در حساسیت قوم‌مدارانه زبانی بیشترین تأثیر را بر کشورهای انگلیسی زبان داشته است. دریافت این واقعیت که همه مردم دنیا به زبان انگلیسی آشنا نیستند و درک این مسأله که انگلیسی زبان رسمی و یا زبان دوم مناطقی چون شرق دور آسیا، روسیه، اروپای شرقی، جهان عرب، آمریکای لاتین و بخش فرانسوی زبان آفریقا نیست و حتی در صورتی که مشتریان شرکت‌های بریتانیایی بتوانند به سهولت و روانی انگلیسی صحبت کنند دلیل بر آن نمی‌شود که آنها انگلیسی را نیز به همان خوبی متوجه شوند و از سوی دیگر گونه‌های اجتماعی و محلی زبان انگلیسی نیز می‌تواند باعث بروز مشکلات جدی در درک مطلب شود.

به هر روی، برای حل معضل مانع زبانی و قصور ارتباطی به عنوان مشکل اصلی ارتباط بین‌الملل، شیوه‌ها و راهکارهای مختلف و متفاوتی پیشنهاد شده‌اند. چهار رویکرد عمده در این زمینه عبارتند از:

الف- افزایش تعداد و سهولت دسترسی خدمات ترجمه مکتوب و ترجمه همزمان که با پیشرفت‌های روزافزون علوم کامپیوتری و برنامه‌نویسی توجه ویژه‌ای را به سوی خود جلب کرده است.

ب- خلق و گسترش یک زبان کمکی بین‌المللی مصنوعی (مانند اسپراتو) که هر فردی بتواند به راحتی قادر به فراگیری و استفاده از آن باشد.

ج- تشویق تعلیم و فراگیری یک زبان طبیعی موجود در دنیا به عنوان زبان جهانی، همان نقشی که لاتین در قرون وسطی در مراکز دانشگاهی

ایفا می‌کرد و امروزه به طور نسبی انگلیسی در برخی سطوح ایفاگر آن است.

د- استفاده از برنامه‌ریزی زبانی و پی‌ریزی سیاست‌های زبانی ملی و کشوری در جهت تبلیغ و آموزش چندزبانگی در میان افراد جامعه - به معنی تسلط آنها بر چند زبان زنده دنیا - چه به صورت طبیعی و چه به شیوه تماس افراد با زبان‌های مختلف با یکدیگر (مانند برگزاری دوره‌های آموزشی و تفریحی بین‌المللی برای نوجوانان و جوانان) یا از طریق تشویق و ترغیب برگزاری دوره‌های تحصیلی ویژه برای آموزش زبان‌های بیگانه.

در این کتاب این چهار رویکرد بررسی خواهند شد.